

Barbainé Bérci Klára

A testi-lelki-szociális jólét feltétele – a minőségi gondozás

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:
Gyermeke ellátási alapeladatok

A követelménymodul száma: 1868-06A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-016-50

A TESTI – LELKI – SZOCIÁLIS JÓLÉT FELTÉTELE: A MINŐSÉGI GONDOZÁS

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

A fenntartó önkormányzat kirendeli Önt és munkatársát a település egyik nagycsaládjához, ahol összesen hét gyermek van. A legidősebb Benedek 5 éves, majd Luca következik a sorban – ő 4 és fél éves. Külön kis csoportot alkotnak az ikrek: Zoli, Dávid, Krisztina és Bernadett 2 és fél évesek. Végül Kincső 7 hónapos. A szülők egyéni vállalkozók, mindkettejük munkájára szükség van a vállalkozásban. Egyedül Benedek jár óvodába a délelőtti foglalkozásokra, a többiek napközbeni ellátása a család otthonában valósul meg.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A fenti helyzet nem gyakori napjaink Magyarországon, de előfordult már hasonló a kisgyermeknevelés történetében. Tulajdonképpen a család otthonában egy óvoda és bölcsődés korú gyermekek csoportját kell gondozni – nevelni úgy, hogy a gyermekek egyénisége, egészséges személyiségfejlődése ne szenvedjen csorbát.

A WHO 1946-ban elfogadott egészség definíciója szerint az egészség nem pusztán a betegség és fogyatékoság hiánya, hanem a teljes fizikai, mentális és szociális jólét állapota. A meghatározás magában foglalja az öröklött és környezeti tényezők hatását a fejlődésre a fogantatás pillanatától. Ahogy a biológiai és környezeti hatások szoros kölcsönhatásban befolyásolják a fejlődést – egymást felerősítve, illetve gyengítve – úgy a testi – lelki – szociális szükségleteink kielégítettsége, kielégítetlensége is hat és visszahat egészség érzetünkre. A környezetből érkező hatásokkal nagymértékben befolyásolható mennyire érezzük egészségesnek magunkat.

Környezetünk meghatározó tényezője a család, amely „hagyományos értelemben egy olyan elsődleges csoport, melybe az egyének beleszületnek, s amely intim kapcsolataival hozzájárul fizikai és lelki védelmünkhöz.” (Barnes, 1991)¹ A család elsődlegessége abban áll, hogy:

¹ Busi Erika: Nevelési szintek ELTE TTK Multimédiapedagógia és Oktatástechnológia Központ

- a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre,
- érzelmi kötelékei, kapcsolatainak erőssége, hosszantartó hatása alapvető érzelmi és viselkedési modelleket vés be a személyiségbe,
- közvetítő funkciója által megvalósítja a családi (személyes) és társadalmi értékrendszerek beépítését és előkészíti arra, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalom működésében.

A család szocializációs funkcióit biológiai ritmusának megfelelően oldja meg, ezek a következők:

- a gondozási funkciók,
- a biztonságérzet megteremtése a gyermekben,
- az érzelmi élet alapjainak lerakása,
- a beszéd megtanítása, tágabban a kommunikáció elsajátíttatása,
- interakciós tér a gyermek számára, ahol a családtagok a gyermek legelső modelljei magatartásformáikkal,
- a családban alakul ki a gyermek identitástudata (azonosságtudata, éntudata) ennek elemeként nemének tudatosulása.

Minden gyermek családba születik, ez lehet teljes, hiányos vagy hagyományos értelemben vett nagycsalád. A fenti hatásokat jól vagy kevésbé jól közvetíti a közvetlen személyes környezet. A gyermeknevelés nagyon nagy felelősséggel jár, amelynél a családok a saját életük során szerzett tapasztalataikra támaszkodhatnak. A legtöbb szülő amatőrként kezdi el a gyermeknevelést, pedig az eredmény érdekében a szülőnek igen sok ismeretre van szüksége, számtalan részletre célzottan oda kell figyelnie. A nevelés kölcsönös folyamat, nem csak a szülő neveli gyermekét, hanem a gyermek is hatást gyakorol a szüleiére, és neveli őket a maga gyermeki mivoltával.² A gyermek minden pillanatban figyelő pozícióban helyezkedik el, lemásolja, leutánozza szülei viselkedését, probléma megoldásait.

Az ember-gyerek viszonylag késő válik „fészek hagyóvá”, évtizedeken keresztül a család gondoskodására, szociális funkcióinak működésére van szüksége. Minél fiatalabb életkorú, annál több gondozási tevékenységre van szüksége, és ez a gondozás minden mozzanatával kihat az egészséges testi – lelki és szociális fejlődésére, jólétére.

² Ranschburg Jenő, a Szeretet, erkölcs, autonómia

Bizonyos esetekben a család nem, vagy neheztlenül képes ellátni szociális funkcióit, ekkor lép be a gyermek életében a másodlagos szocializációs színtér – az intézmény. Ma Magyarországon a családban nevelkedő gyermekek napközbeni ellátására a bölcsőde, a családi napközi, a családi gyermek-felügyelet, a házi időszakos gyermek-felügyelet, az óvodai- és az iskolai napközi otthon intézményes forma áll rendelkezésre. A gyermekek átmeneti otthona, a családok átmeneti otthona és a helyettes szülő ellátás szintén a személyes gondoskodás intézményes alapellátási formái, míg a nevelő szülői hálózat és a gyermekotthonok a gyermekvédelmi szakellátás részét képezik. Az intézményi ellátásokban folyó gondozási tevékenység minősége még nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon, mivel a gyermekkel több szakember, gondozónő foglalkozik, valamint hiányzik a családi háttér.

Nem minőségi az a gondozási folyamat, amely a gyermek számára kellemetlen, amit kapkodva, sietve végeznek azért, hogy a gyermekkel való "foglalkozásra" több idő jusson. Ebben a helyzetben a csecsemő és kisgyermek ellenállással, vagy megadással túri mindazt ami vele történik, egyre kevésbé érdekli a külvilág – és ezen semmit nem segít ha napközben énekelgetnek neki, tanítgatják és játszadoznak vele!³

„Ki mondja, hogy a gyerekek nem képesek önállóan eldönteni, hogy mihez kezdjenek az életben? *A felnőtt*. És miközben cseperedünk, mi is azt hisszük, hogy ők a legbölcsebbek és a legokosabbak a világon.” (Paulo Coelho)

1. Gondozás – nevelés alapelvei

A gondozás azoknak a tevékenységeknek az összessége, amelyekkel a felnőtt a csecsemő és kisgyermek szükségleteit kielégíti. A mód, ahogyan ez történik meghatározza a gyermek közérzetét, önmagához, anyjához, és másokhoz való viszonyát, kapcsolatát a környezetéhez, a külvilághoz.

A szakszerű gondozás – nevelés akkor valósulhat meg intézményi és családi szinten egyaránt, ha érvényesülnek a következő alapelvek⁴:

A családi nevelés elsődlegességének tisztelete: A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége. A családi nevelés értékeit, hagyományait és szokásait tiszteletben tartva és lehetőség szerint erősítve végezzük a gyermekek gondozását, nevelését, illetve szükség esetén lehetőségeinkhez mérten törekszünk a családi nevelés hiányosságainak kompenzálására, korrigálására.

³ László Magda–Pikler Emmi: Az egészséges gyermek fejlődése és gondozása 3 éves korig. 2. jav. kiadás (Csecsemőgondozók és gyermekápolók tankönyve) Medicina, Bp. 1961.

⁴ SZMI Gyermekvédelmi Főosztály A bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja Budapest 2008.

A gyermeki személyiség tiszteletének elve: A gyermeket – mint fejlődő személyiséget – a kisebb körű kompetenciából fakadó nagyobb segítségigénye / ráutaltsága miatt különleges védelem illeti meg. A nevelés–gondozás érték közvetítő és értékteremtő folyamat, amely a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, a személyes, a szociális és a kognitív kompetenciák fejlődésének segítésére irányul, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásával.

A nevelés és gondozás egységének elve: A nevelés és a gondozás elválaszthatatlan egységet alkotnak, minden gondozási helyzetben érvényesülnek a nevelő hatások. A gyermek fejlődésében, tanulási folyamataiban igen fontos helyet foglal el a gondozás, különösen a csecsemő- és kisgyermekkorban.

Az egyéni bánásmód elve: A gyermek fejlődéséhez alapvető feltétel

- a felnőtt őszinte érdeklődése, figyelme, megbecsülése,
- a gyermek kompetenciájának elismerésén alapuló választási lehetőség biztosítása az egyes élethelyzetekben,
- a pozitív megnyilvánulások támogatása, megerősítése, elismerése.

A felnőtt meleg, szeretetteljes odafordulással, a megfelelő környezet kialakításával, a gyermek életkori- és egyéni sajátosságait, fejlettségét, pillanatnyi fizikai és pszichés állapotát, hangulatát figyelembe véve segíti a gyermek fejlődését. Fontos, hogy a gyermekek mindegyike folyamatosan érezze a róla gondoskodó felnőtt elfogadását akkor is, ha lassabban fejlődik, akkor is, ha esetleg több területen jelentős eltérést mutat az átlagos fejlődéstől, ha sajátos nevelési igényű, ha viselkedése bizonyos esetekben különbözik a megszokottól, emiatt nehezebben kezelhető. A felnőtt elfogadja, tiszteletben tartja a gyermek vallási, nemzeti/etnikai, kulturális hovatartozását, és a lehetőségek szerint segíti az identitástudat kialakulását és fejlődését, segíti a saját és a más kultúra és hagyományok megismerését és tiszteletben tartását.

A biztonság és stabilitás elve: A gyermek személyi- és tárgyi környezetének állandósága növeli az érzelmi biztonságot, alapul szolgál a tájékozódáshoz, a jó szokások kialakulásához. A napirend folyamatosságából, az egyes mozzanatok egymásra épüléséből fakadó ismétlődések tájékozódási lehetőséget, stabilitást, kiszámíthatóságot eredményeznek a napi események sorában, növelik a gyermek biztonságérzetét. A gyermek új helyzetekhez való fokozatos hozzászoktatása segíti alkalmazkodását, a változások elfogadását, az új megismerését, a szokások kialakulását. A biztonság nyújtása természetesen magában foglalja a fizikai és a pszichikai erőszak minden formájától való védelmet is.

Az aktivitás és önállósulás segítésének elve: A gyermek ösztönzése, megnyilvánulásainak elismerő, támogató, az igényekhez igazodó segítése, az önállóság és az aktivitás tevékenység-specifikusságának, fizikai és pszichés állapottól függésének elfogadása, a gyermek felé irányuló szeretet, elfogadás és empátia fokozzák az aktivitást és az önállóság iránti vágyat. A biztonságos és tevékenységre motiváló személyi és tárgyi környezet megteremtése, a próbálkozásokhoz elegendő idő biztosítása, a gyermek meghallgatása, véleményének figyelembevétele, a kompetenciájának megfelelő mértékű döntési lehetőség biztosítása a gondozás – a nevelés egyik kiemelt feladata.

A felnőtt az élményszerzés lehetőségének biztosításával, saját példamutatásával, az egyes élethelyzeteknek a gyermek számára átláthatóvá, befogadhatóvá, kezelhetővé tételével, a tapasztalatok feldolgozásának segítségével, az egyes viselkedésformákkal való próbálkozások bátorításával segíti a tanulást.

Az egységes nevelő hatások elve: A nevelés értékközvetítés és értékteremtés. Eredményessége érdekében fontos, hogy a gyermekkel foglalkozó felnőttek – a közöttük lévő személyiségbeli különbségek tiszteletben tartásával – a gyermek elfogadásában, a kompetenciájának és pillanatnyi szükségleteinek megfelelő fizikai és érzelmi biztonság és szeretetteljes gondoskodás nyújtásában, öntevékenységének biztosításában egyetértsenek, az alapvető értékek, erkölcsi normák és célok tekintetében nézeteiket egyeztessék, nevelői gyakorlatukat egymáshoz közelítsék.

Összefoglalva tehát a gyermek nevelésének legfontosabb területe a gondozás. Minden gondozási művelet alatt nevelünk, viszont csak a jó gondozás része a nevelésnek. Ilyenkor van kettesben az anyával, gondozójával, ekkor kapja meg azt a megkülönböztetett figyelmet, amivel a jó kapcsolat kialakulhat. Csoportban ilyenkor beszélhet hozzá személyre–szólóan, és ilyenkor tölthetnek csak kettesben viszonylag hosszabb időt.

A testi szükségletek kielégítése kapcsán tanulja meg a gyermek jelezni–felismerni, majd differenciáltan kifejezni a szükségleteit, a kielégítéssel kapcsolatos megelégedését. Mindez feltétele annak, hogy a tárgyi környezete felé érdeklődéssel forduljon. Eközben ismeri meg önmagát és gondozóját egyaránt. A testi szükségleteit kezdetben kellemetlen feszültségként, kín formájában éli át. Ezekről az őt gondozó felnőtt szabadítja meg, a legjobban úgy, ha megérti a gyermek jelzéseit. Mindezzel arra tanítja a gyermeket, hogy kifejezze szükségleteit. A szükséglet érzékelésén és az azok kifejezésére kapott válaszokon keresztül tanulja meg, hogy valójában amit érez, az:

- az éhség,
- a szomjúság,
- a fázás, de azt is, hogy ő az aki mindezt érzi.

A felnőtt az, aki ezeket a feszültségeket megszünteti, de ő – a gyermek az – aki a megfelelő jelzéssel ezt elindítja. A felnőtt gondozás közben figyel a jelzéseire, ezek figyelembevételével gondozza. Kezdetől fogva lehetőséget biztosít a gyermek számára, hogy beleszólhasson szükségletei kielégítésének módjába. Ezáltal megerősödik a hatóképesség érzése, kialakul a szociális kompetencia, mely a szociális beilleszkedésének alapja.

Nagyon szerepe van a gondozásnak abban is, hogy a gyermek saját testét megismerje és elfogadja. Ez nem elsősorban a testrészeinek megnevezésén alapul, hanem mindazon, ami a testével történik. A testséma kialakulásában fontos szerepet játszik a saját testével, testrészeivel végzett aktív tevékenység a mozgás során, illetve játék közben. A gondozás alatt pedig a visszajelzésnek van nagy értéke, mivel az beépül a gyermek személyiségébe, és egész életére kiható nyomot hagy. A saját test és funkcióinak elfogadását meghatározza az, hogy a felnőtt gondozását önmaga és gondozója számára kellemesnek vagy kellemetlennek éli meg.

Ha a felnőtt mielőbb túl akar lenni az etetésen, tisztázáson, akkor a gyermek nemcsak a gyors mozdulatok kellemetlenségét éli meg, hanem azt is, hogy ez az együttlét egyiküknek sem okoz örömet. A gondozási művelet így nem örömforrás lesz számára, hanem csak elviselni való vissza-visszatérő eseménye a napnak. Ez nem segíti ahhoz, hogy testét, önmagát megszeresse, vállalja, becsülje. Ha a gyermek szükségleteit nem megfelelően elégítik ki, akkor az a fizikai biztonságérzet hiányát eredményezi. A biztonságérzet hiánya pedig gátlás alá vonja a gyermek természetes érdeklődését önmaga és a külvilág iránt, korlátozza belülről fakadó aktivitásának kibontakozását, és a szociális beilleszkedését.

A jó gondozás elengedhetetlen feltétele a legkisebb részlettenivalókat is szakszerűen megoldó *helyes technika*. Az érzékenyebb, kevésbé teherbíró gyermekeknek is kifogástalanul kell fejlődnie, ehhez viszont az kell, hogy kiismerje önmagát az őt körülvevő világban, az események sorrendjében, mozzanataiban. Így tanul meg alkalmazkodni, így érti meg azt, hogy mi történik vele, körülötte, és így fog mindenben aktívan részt venni. Erre pedig csak akkor lesz képes, ha környezetének minél több tényezője állandó. Ha eddig hozzászokott az anyja mozdulataihoz, gondozási szokásaihoz, és bölcsődébe, óvodába kerülve ezt az egyedüliséget a gondozónő jelenléte megváltoztatja, akkor nagyon fontos tényezővé válik az *egységes technika*.

Igen fontos a gondozás *léggöre*. A kisgyermek, különösen a csecsemő ébrenléti idejének igen nagy részét töltik ki a gondozási műveletek. Vidámabb az élete, ha a gondozási műveletek örömet, kellemes élményt nem pedig kényszert jelentenek neki. Minél inkább érezheti a személyes törődést, a szükségleteivel való törődést, a gyengéd figyelmet, annál boldogabb akkor is, ha nem gondozzák. Lehetőséget kell kapnia a legkisebb kortól kezdve, hogy aktivitásával ő is részt vegyen a műveletekben, kialakuljon az együttműködés közte és gondozó felnőtt között. Így fokozatosan, szinte észrevétlenül válik önállóvá. Gondozás közben adódik a legtöbb alkalom az egyéni beszélgetésre. Ezt kezdetől fogva ki kell használnunk, újszülött kortól folyamatosan figyelünk kell, hogy hogyan reagál a beszédünkre, hogyan veszi fel a kapcsolatot.

A gondozónőnek is könnyebbé válik a munkája, ha a gondozást a gyermekkel együttműködve, örömmel végzi, mint a gyermek ellenkezése, sírása, tiltakozása mellett.

2. Gondozás – napirend – biztonság

A jól szervezett, folyamatos és rugalmas napirend a gyermekek igényeinek, szükségleteinek kielégítését, a nyugodt, folyamatos gondozás feltételeit, annak megvalósítását biztosítja, megteremtve a biztonságérzetet, a kiszámíthatóságot, az aktivitás és az önállósodás lehetőségét. A napirenden belül a gyermek igényeit úgy kell kielégíteni, hogy a tájékozódhasson a várható eseményekről, és kiiktatódjon a felesleges várakozási idő. A napirend függ a gyermek életkorától, fejlettségétől, szükségleteitől, de befolyásolják azt egyéb külső tényezők is, pl. az évszakok, vagy az időjárás. A napirend kialakításának további feltétele a személyi állandóság, a megfelelő tárgyi feltételek biztosítása, és a jó munkaszervezés. A napirend a gyermekek napjának rendszere, nem helyes összetéveszteni a felnőtt saját napirendjével, illetve az intézményben a munkarenddel!

Gyermekcsoportban mind a napirend, mind az étkezési sorrend abban játszik nagyon fontos szerepet, hogy a gondozási műveletek, az étkezés időpontjai minden nap közel azonos időpontban kerülnek sorra egy-egy gyermeknél. A kialakított étkezési sorrendnek köszönhetően nagyon hamar kialakul a gyermekeknél, hogy pont arra az időre éheznek meg, amikor ők következnek az etetésnél. Egészen addig, míg ez a kialakult, megszokott időpont nem érkezik el, a gyermek nyugodtan, elmélyülten tevékenykedhet. Nem kell arra figyelnie, mikor és ki fogja felkapni, etetni. Ugyanígy az alvás ideje is nagyon hamar kialakul. Arra az időre fog elfáradni és mindenféle praktika nélkül nyugodtan, szépen elaludni, amikor általában minden nap rákerül az elalvás időpontja.

Az alvás az agykéregre és a kéreg alatti területekre kiterjedő védő gátlás, az idegrendszer védekező mechanizmusa a kifáradás ellen. Nyugodt, pihentető alvás nélkül elképzelhetetlen az aktív, derűs ébrenlét. Újszülött kortól fogva fokozatosan csökken az alvásszükséglet, de ez egyénenként is nagyon eltérő, változó lehet. Az ébrenléti idő annak arányában változik, ahogy a központi idegrendszer munkaképessége fokozódik. Az egyéni alvásritmust a lehető legjobban figyelembe kell vennünk. Amíg a gyermeknek szüksége van a nappali kétszeri alvásra, biztosítanunk kell ehhez a feltételeket. Szabadlevegőn altatásnál ez a többi gyermek kialakult napirendjét nem zavarja, nem befolyásolja. A túl korai egyszeri alvásra szoktatás az idegrendszerre negatív hatással van. A szükségletet nem fedező alvás pedig az idegsejtek kimerüléséhez vezet, s ha ez ismétlődik, akkor az egész fejlődésre kihat, és magasabbrendű idegi működési zavarokat is eredményezhet. Az a gyermek, aki az egyéni alvásszükségletének megfelelő ideig alszik, és megfelelő ritmusban, általában könnyen alszik el, magától vidáman ébred, és ébrenléti ideje aktív, derűs. A felnőtteknek fontos feladatuk a nyugodt alvás körülményeinek megteremtése.

Nincs még egy olyan terület, ahol annyi beavatkozás történne a gyermek egészséges fejlődésébe, mint az étkezés. Az anya-gyermek kapcsolatában először itt jelentkeznek konfliktusok, az anya úgy érzi, hogy ő mindent megtesz gyermeke fejlődése érdekében, és gyermeke mégsem eszik, mégsem hízik, mégsem fejlődik. A konfliktusok az étkezések számában, időpontjában, az étkezés időtartamában, a mennyiség területén, az étrendnél és a táplálás módjában jelentkeznek. Ezeknél a konfliktusoknál a gyermek autonómiáját utasítja el a felnőtt. Illingörs megfigyelése szerint egy aggodalmas anya 28-szor megetette gyermekét, nehogy éhen haljon – ilyenkor látványos elterelő hadműveletek kerülnek terítékre, de itt nem a szülők gonoszságáról, rosszaságáról van szó, hanem arról, hogy bizonytalanok, mivel sokféle tanácsot kapnak és meg akarnak mindennek felelni.

Mennyiség: sokan figyelik a táblázatokat, és ezekből állapítják meg, hogy a gyermek eleget evett-e? Ez azért veszélyes, mert a táblázatok nem veszik figyelembe az egyéni szükségletek eltéréseit. A felnőtt viszont arra törekszik, hogy különböző technikák bevetésével, a gyermek akarata, igénye ellenére a szükségleteinél több fogyasztásra készítse. Ezért hamarosan kialakul nála az igazi rosszevőség.

Étrend: rábízható-e a gyermekekre, hogy mit egyenek? Clara Davis megfigyelt 50 gyermeket, akik 12 fogásból választhattak. Nagyon hamar kialakították saját étrendjüket. Ez a kérdés főleg azoknál a családfoknál okoz nagy gondot, ahol az étkezést központi kérdésként kezelik.

Az étkezés jó hangulatának feltétele, hogy ne kelljen a gyermeknek várakoznia tétlenül, legyen állandó, saját helye, csak annyi segítséget kapjon, amennyi szükséges számára, szabadon kellemesen beszélgetnie étkezés közben.

Jó evő az a gyermek, aki az étkezések idejére megéhezik, örömmel fogadja el a kínált ételt, függetlenül attól, hogy kis vagy nagy mennyiségtől lakik-e jól. Mindig rá lehet bízni, hogy mennyit eszik. Nem rossz evő az a gyermek, aki keveset eszik, de azt jóízűen, szívesen – és nem jó evő az, aki mindent megeszik, amit elé raknak, még akkor is, ha már jóllakott, ha már nem éhes, ha ezzel elrontja a gyomrát. Egy gyermek sem születik rosszevőnek. A jó evő gyermek is időnként visszautasíthatja az ételt, de mindig meghatározott okból, és ez átmeneti jellegű.

Válogatós akkor lesz a gyermek, ha pl. az új étel bevezetésénél egy alkalommal, többféleképpen kínálják (nehogy éhes maradjon), vagy ha étvágytalan és erre a kedvenc ételét készíti el a mama, de akkor is, ha a szülei válogatósak. Ne adjunk az ott hagyott étel helyett mást! Ha több fogás van, akkor mindből kevesebb, csökkentett adagot kapjon. Csak a gyümölcs és tea adagját nem csökkenthetjük. Az nem válogatás, ha egy-egy fajta főzeléket nem fogad el, de az igen, ha az összes főzelékfélét mellőzi.

Étvágytalan akkor lesz, ha rendszeresen többet kell megennie, mint amennyit ő szívesen elfogyaszt. Étvágya egyre csökken és kellemetlen élmény lesz számára az étkezés. Később már az étel megpillantása is ellenérzést vált ki belőle, a gyomornedv termelése gátlás alá kerül. Így nem hasznosítja a beleerőszakolt ételt. Étvágytalan lesz, ha rossz a közérzete, beteg, lelkileg rossz állapotban van, szomorú, fél, de ha az ok megszűnik, visszatér a jó étvágya. Az ilyen esetben súlyosabb károkat okoz a felnőtt erőszakossága.

A rosszul evő gyermeknek kinszenvedés az evés, élete megkeserítője. Az erőszakosan etetett gyermek öklendezik, fuldokol, már az etetés kezdetén heves sírásba kezd. A két éves képes hosszú időn keresztül a szájában tárolni az ételt, míg észrevétlenül ki nem tudja köpni. Ekkor már nem egyszerűen étvágytalan, hanem erre az évek során számtalan káros feltételes reflex, rossz szokás épült. Hamar rájön, hogy az evésével uralkodik a családon, az egész életük a rosszul evés jegyében zajlik, és az ellene folytatott küzdelem köti le a család minden energiáját. Rossz evővé neveljük, ha beleerőszakoljuk az ételt, vagy ha büntetésre-jutalmazásra használjuk az étkezést. Óvakodni kell attól, hogy az étellel más célt is el akarjunk érni a gyermek táplálásán kívül. Ide tartozik a szelíd erőszak is, vagy a belemesélés, a figyelemelterelés, az ígérgetés.

Valódi eredményt akkor lehet elérni, ha megkésve is, de a gyermek annyit eszik, amennyi jólesik neki. Ehhez az kell, hogy ő maga érezze az éhséget, és rájöjjön arra, hogy ezt csak az evéssel csillapíthatja. Néhány napig alig fog csipegetni, élvezi, hogy nem kötelező az evés. A dac lassan oldódik fel. A felnőtt úgy tud segíteni, ha nagyon tapintatos, és nem haraggal veszi el a gyermek elől a tányért.

3. Gondozás – inger gazdag környezet

A csecsemő és kisgyermek gondozásában lényeges elem a tárgyi környezet. Ezzel a környezettel kapcsolatban „az egyébként jó szándékú, a gyermekeiket pedig a lehető leggyorsabban a versenyközpontú társadalomra trenírozó szülők körében több tévhit is általánosnak tekinthető. Ilyen az első életév mítosza, a korábban kritikusnak, ma pedig szenzitívnek nevezett periódus fetisizálása, valamint az inger gazdag környezet fogalmának félreértése.”⁵ Az első esetben az idegsejt-kapcsolatok korai, igen gyors növekedésére vonatkozó elméletet értelmezik kissé furcsán a fejlődést sürgető felnőttek. A szenzitív periódusnál nem veszik figyelembe, hogy az agy szenzoros –látás, hallás – valamint mozgásrendszereinek egyes funkciói fejlődésénél igen nagyok az egyéni eltérések. Az inger gazdag környezet mindenek felettiségeire hivatkozók pedig arról feledkeznek meg, hogy nem használ a gyermekeknek, ha az optimális fejlődésükhöz szükséges ingereken kívül még továbbiakat kapnak. A szülő és a gondozónő – ha a legjobbat akarja a gyermeknek – akkor a szeretet és a biztonság mellett a kicsik életkorának megfelelő játékokat, környezetet és beszélgetést biztosít az erőltetett tanulás helyett.

⁵ Csépe Valéria: Bébi Einstein (<http://mipszi.hu/>)

Mindez a gondozási tevékenységek nyugalmára és mértéktartó környezeti feltételeire is vonatkozik. A gondozás a felnőtt és gyermek legszemélyesebb, legegységesebb helyzete, kapcsolata, amelyben egymással tudjanak foglalkozni – nem pedig a környezet túldíszített tárgyaival. Az egész gondozási folyamat minőségét meghatározza a jól szervezett és gondos előkészítés. A felnőttnek a gondozási művelet egész ideje alatt nem lehet más dolga, mint a kezében levő gyermekkel foglalkozni. Megzavarja a gondozás menetét, az együttműködés folyamatát, ha közben eszközöket kell keresni, vagy az előkészített ruhadarabról hiányzik egy gomb, illetve ha nincs kézközelben tartalék ruházat, túl meleg a főzelék, stb.

4. Gondozás – önállósodás – akarat

A gyermek szociális fejlődésének fontos része a saját és környezete életrendjéhez való alkalmazkodás, az együttműködésen keresztül az önállósodás alakulása. Ehhez stabil kapcsolatra, a felnőttek segítségére van szüksége. A személyes kapcsolat legjobb színtere a gondozási műveletek sorozata, melyben az együttműködésen keresztül fokozatosan válik önállóvá a gyermek.

Az egészséges alkalmazkodás kétoldalú folyamat. A gyermekek alkalmazkodó képességüknél, képlékenységüknél fogva sok mindent megszoknak, mégsem vezet jóra az előre elképzelt merev kereteknek, időrendnek, gondozási tempónak a gyermekre kényszerítése. Ha kezdettől fogva beleszólhat abba, ami a felnőttel való együttműködés során vele történik, akkor lehetővé válik számára, hogy bízzék abban a képességében, hogy befolyásolhatja a vele történő eseményeket. Ez a kompetencia-érzés az önállósodás alapja.

Az együttműködés már újszülött korban elkezdődik. Az újszülött nem passzív, ő kapja be a mellbimbót, ő szopja ki a tejet. A felnőtt feladata kezdettől fogva azoknak a jeleknek a felismerése, amelyek elárulják, hogy folytatni kívánja-e a táplálkozást vagy sem. Megfelelő figyelem és bánásmód mellett a gyermek együttműködése egyre határozottabb és egyértelműbb lesz. A felnőtt mozdulatai napról-napra ismétlődnek, a csecsemő megszokja, várja már ezeket a mozdulatokat, készül rá. Ha ez a rendszeresség nem valósul meg, az együttműködésre nem lehet számítani, mivel nem tud felkészülni a várható mozdulatra, nem tudja a kezét nyújtani-e, vagy oldalra forduljon. Visszaesések előfordulnak, ennek többféle oka lehet – fáradt, sikertelenség érte, elbátortalanodott valamitől, idegen környezetbe került. Ekkor türelemre, tapintatra, megértésre van szüksége, nem pedig az önállóság megkövetelésére.

A fürdetés, öltözés, pelenkázás szükségességét a gyermek nem érzi úgy, mint az evését. A gondozási műveletekkel a felnőtt soha ne siessen. A napirendet úgy kell kialakítani, hogy mindig elegendő idő legyen mindig elegendő idő a gyermeknek minden tevékenységre, próbálkozásra. Az elegendő idő és a beszélgetés a gondozás alatt csak akkor kedvez, ha a felnőtt a gyermek reakciójára figyel. Arra, hogy hogyan reagál a gyermek az ő mozdulataira, szavaira. Az első negyedévben figyeli mindazt, ami vele történik, figyeli a vele foglalkozó felnőttet, mozdulatait, beszédét. Ha kellemes neki, akkor visszamosolyog, hangadással válaszol. A második negyedévben a rendszeresen ismétlődő mozzanatok során már segítő mozdulatokkal részt vesz, kérésre kezét-lábát nyújtja, később ő maga kihúzza, megfordul, visszafordul. Az első év végére feltérdel, felül, feláll, ha ez szükséges, de ezt ki is kell várnunk. Másfél-két éves korra megtanul levetkőzni, a gombolásnál azonban még segítségre van szüksége. Két éves kora után felöltözik, a három évesnél már csak bizonyos befejező műveleteknél kell segíteni. Nagyok az egyéni eltérések.

A táplálásnak, étkezésnek nemcsak a testi fejlődésben van nagy jelentősége, hanem az érzelmi élet, a szociális kapcsolatok alakulásában is. Nagyok az egyéni különbségek, vannak kisétkű gyermekek, vannak, akik nagyon szeretnek és tudnak enni. A kapcsolat etetés közben kevésbé látványos, jellegét mégis erősen befolyásolja mindaz, ami közben történik.

5. Gondozás – szokás kialakítás – példakép

A szokások nagy része megkönnyíti a mindennapi életben szükséges bonyolult viselkedést. Mindarra, amit szokásként végzünk, nem kell figyelniük, a beindítása nem igényel erőfeszítést. Ismétlődés hatására alakulnak ki, az azonos módon sokszor megismételt cselekvéssorok automatizálódnak. A szokások nagyon könnyen alakulnak ki, de igen nehezen módosíthatók, szüntethetők meg. A gyermekeknél naponta azon fáradozunk, hogy elősegítsük olyan szokások kialakulását, melyek segítik alkalmazkodását a környezetéhez.

A gyermekek életében különösen fontosak a szokások, a viselkedésük tudatos irányítása számukra életkori adottságaikból adódóan igen nehéz, vagy megvalósíthatatlan. A gondozási műveletek újszülött kortól tartalmazzák a szokás-kialakításhoz szükséges cselekvéssorokat. Ha a felnőttek egyeztetik ezeket a műveleteket a legapróbb részletekig, a kiscsecsemő a legapróbb részletig beidegzi azokat – tudni fogja mi lesz a következő részlet. A gondozás közbeni rendszer és rendszeresség biztosítja számára az elegendő időt a szokások gyakorlásához, beépítéséhez.

A modellkövetés az a folyamat, amelyben az egyén társas és kognitív viselkedésformákat mások megfigyelése és utánzása által tanul. Tudatos folyamat, azonban a gyermek és a felnőtt nem mindenkit utánoz, csak azt a személyt, személyeket, akit önként modellül választ. A folyamatban fontos a megerősítés (jutalmazás, büntetés), gyermekeknél a legfőbb modellválasztás indítéka a szeretet, a szeretett személy megjelenítésével jutalmazza önmagát.

A modellszemély viselkedésének azokat az elemeket kell tartalmaznia, amelyeket a gyermektől is elvár és jutalmaz nála. Empatikus utánzás, amikor azért utánoz valakit, mert az sikereket ér el, jutalmat kap; érzelmileg azonosul a modellel pl.: kistestvér a nagyobbat. Szerepirigység, ha a gyerek irigylő a felnőtt szerepet, ezért utánozza azt.

A gyermek játékában, mindennapi életében igyekszik a szeretett felnőtthez hasonlítani, igyekszik a mozdulatait, szavait, viselkedését leutánozni. Ezt akkor is végzi, amikor a felnőtt nem is gondol rá. A gondozási műveletek során a felnőtt mozdulatai, szavai rögzülnek és a gyermek utánzó játékában tetten érhetők. A mozdulatok lehetnek sürgetőek, tiltóak, vagy elfogadóak, megengedők. A gondozási folyamat során egy percre sem feledkezhetünk meg arról, hogy kisgyermekkorban olyan modellszerepünk van, amit a gyermek mind a felnőttel, mind a társaival való kapcsolatában követ és megvalósít.

6. Egyéni – páros – csoportos gondozás

A csecsemő gondozása a családban és az intézményben is tipikusan egyéni gondozás. Az anya, illetve a gondozónő egyszeri felvétellel az összetartozó gondozási műveletet elvégzi egymás után. A tisztázást – a személyi higiénié maximális betartásával – követi az étkezés, majd a játéktevékenység, vagy az alvás. A folyamatos gondozással a felnőtt is nyugodtabb a gondozás során, több időt fordíthat a csecsemőre. Igen lényeges, hogy a csecsemő állandó zaklatása – kikapkodása az ágyából, játszóhelyéről – is kiiktatásra kerül.

Az önállósodás fejlődésével a gyermekek a gondozási műveletek alatt minden egyes mozzanattal próbálkoznak. Ez sokkal több időt igényel, mint a csecsemő gondozása, a felnőtt türelemmel kivárja a kezdeti próbálkozások sikerét. Ebben az időszakban a kisgyermekek még nagyon sok segítséget igényelnek a felnőtt részéről. Gyermeccsoportban, ha maradnánk az egyéni folyamatos gondozásnál – vagy az önállósodásra nem jutna elegendő idő, vagy a játéktevékenységre. Ezért, amikor már több mozzanatot önállóan elvégez a kisgyermek, áttérünk a páros helyzetre. Kettesével történik a tisztálkodás, az étkezés, a fürdés megmarad egyéni gondozásnak a továbbiakban is. A páros gondozás során mindig annak a gyermeknek segít a felnőtt, aki éppen megakad, vagy elfáradt a próbálkozásban. A gondozási műveletek összekapcsolása itt is érvényesül.

Amikor a gyermekek teljesen önállóak, akkor alakítjuk ki a csoportos étkezést. A 3 év alatti gyermekek tisztálkodási műveleteinél továbbra is célszerű a páros gondozás megtartása, mert így elkerülhető a tumultus a fürdőszobában. A szobatisztává válás folyamatában nem célszerű az étkezés előtti WC használatra szoktatás. A kisgyermek megtanul figyelni magára, és akkor végezze el szükségét, amikor érzi, hogy kell – ne akkor, amikor készülődnek a reggelihez, ebédhez. Az önálló gyermekeknél a kézmosás szokását alakítsuk ki az étkezések előtt és a fogmosás szokását az étkezések után.

A folyamatos gondozásnak igen nagy jelentősége, hogy a gyermekek gondozáson kívüli ideje megszakítás nélküli játéktevékenységre ad lehetőséget. Nem kerül állandó kiemelésre az elmélyült játékból, mert éppen ő következne egy részműveletnél. A gondozónők napja is nyugodtabb, a folyamatos gondozással, ha a gyermekek játékidéjében közéjük tud ülni, ha énekelhet, mondókázhat, beszélgethet, mesélhet egy-két gyermeknek, vagy ha biztosíthatja a feltételeket az alkotó tevékenységhez, a fokozott felnőtt figyelmet igénylő tevékenységekhez.

7. Testvérek – kortársak

Több gyermek azonos térben nevelkedésében a nehézség oka abból adódik, hogy mindenen osztoznia kell testvéreivel, társaival. A gyerekek szeretnek időnként egyedül, vagy csak egy-két társukkal elvonulni, egy sarokba húzódni, valami mögé elbújni. Nem kis feladat számukra úgy futkározni, hogy közben ne veszélyeztessék társaik játékát, épségét, valamint megtanulják az eszközök megosztását. Gyermekcsoportban ugyanúgy, mint otthon, szükség van állandó és csak az ő tulajdonát képező eszközök, tárgyi feltételek biztosítására. Ezért is fontos, hogy legyen saját ágya, ami állandó helyen van – ugyanazokkal a társ-szomszédokkal, állandó helye legyen az asztalnál, valamint legyen saját átmeneti, megnyugtató eszköze (pl. kendő, cumi, maci).

A testvéreknek igen sok pozitív hatásuk lehet a családi élet során, a nagyobb leutánozható minta a kisebbeknek. A nagyobb gyermek több feladatot meg tud oldani egyedül, így több felelősséget is bízhatnak rá a szülők. Ha ennek a mértéke elviselhető, akkor a gyermek erre a szerepre büszke. Jó családi légkörben, ahol a szülők nem szolgáltatnak okot a rivalizációra, nagyon előnyös a gyermek számára, ha van testvére. Ez elősegíti, lehetővé teszi az alkalmazkodást a különböző helyzetekben, a különböző nemű testvérek esetén elősegíti a másneműekkel való kapcsolat kialakítását is. A gyermek az újszülött testvérré általában még nem féltékeny, hiszen egyértelmű a gyermeknek saját testi fölénye. A gyermek később sem a testvérré lesz féltékeny, hanem arra, hogy az édesanya figyelmét elvonja a kistestvér, vele kevesebb időt tud tölteni, és ilyenkor igyekszik akár azzal is felhívni magára a figyelmet, hogy rosszkodik. Az igazi féltékenység és rivalizáció akkor kezdődik el, amikor a kisebb testvér már képes lesz elvenni a játékokat, önállósulni kezd. Ekkor indul meg egy pozícióharc, melyben a gyermek olyan társas viselkedési formákat tanul meg, melyek segítségével később a kortárs csoportokban sokkal jobban fog boldogulni. Ha a szülők nem erőltetik a kisebb testvér szeretetét, akkor az általában magától is kialakul, illetve ha bevonják a nagyobb testvért a kisebb gondozásába, és közben mesélnek neki arról, hogy milyen volt ő csecsemőkorában, akkor a féltékenység kikerülhet. Az igazi, szociálisnak is nevezhető kapcsolat akkor kezd a testvérek között kialakulni, amikor már az egyik elérte az iskolás kort. Ebben az időszakban nagyon gyakoriak a veszekedések, hangos szóváltások, de gyorsak a kibékülések is, és ha a szülők ezekbe a konfliktusokba nem avatkoznak bele, akkor a gyerekek megtanulnak nyerni és veszíteni, elsajátítanak konfliktus megoldási módokat. A testvérhelyzet azokban az esetekben okoz problémát és vált ki magatartászavarokat, ha a szülők valamelyik gyermeket előnyösebb helyzetbe hozzák, erősítik a testvérek közötti rivalizációt, nem veszik figyelembe az egyedi eltéréseket, nem tartják tiszteletben a gyermekek egyéniségét.

A fenti szakmai információ tartalmában kerültek kiemelésre azok a nagyon fontos részeket, amelyek a gondozás minőségét alapvetően meghatározzák. A teljes részletes ismeretek az ajánlott irodalomban jelzett szakkönyvekben megtalálhatók.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Nézzük meg most konkrétan a mi kis családjunkat – gyermekcsoportunkat!

A gyerekek között a legidősebb Benedek 5 éves, Luca 4 és fél éves. Az ikrek: Zoli, Dávid, Krisztina és Bernadett 2 és fél évesek, Kincső 7 hónapos. Benedek óvodába jár.

A lakásban a fiúknak és a lányoknak külön szobájuk van, Kincső pedig a szülőkkel van egy szobában. Az étkezőrész tágas, egybe nyitott a nappalival, a fürdőszoba is kényelmes nagy alapterületű. Az emeleti részen vannak a hálószobák, a földszinten a nappali, étkező és a fürdő. A házhoz kapcsolódik egy terasz és játszóudvar. A lakásban és az udvaron is nagyon sok játékeszköz található, minden tevékenységhez a megfelelő pedagógiai tartalmú eszköz rendelkezésre áll.

A gyerekek 6 és 7 óra között ébrednek és este 9-ig mindenki ágyba kerül. Az Önök munkaideje 6 órától 14 óráig, és 12 órától 20 óráig tart, heti váltásban. A munka során csak a gyermekekkel kapcsolatos feladatokat kell elvégezniük, háztartási munkát nem. Az ebédet a szomszédos óvodából – ahová Benedek jár – hozzák rendszeresen.

Nézzük át, melyek azok a kiemelten fontos kérdések, amelyek a gyermekekkel kapcsolatban egyeztetésre szorulnak. Az alapelvek érvényesülését hogyan tudjuk érvényesíteni, különösen a négyes ikrek esetében!

1. A családi nevelés elsődlegességének tisztelete: _____

2. A gyermeki személyiség tiszteletének elve: _____

3. A nevelés – gondozás egységének elve: _____

4. Az egyéni bánásmód elve: _____

5. A biztonság és stabilitás elve: _____

6. Az aktivitás és önállósodás segítésének elve: _____

7. Az egységes nevelő hatások elve: _____

Amennyiben ezzel elkészültünk, nézzük át a gyermekek napirendjét! Az alábbi táblázat kitöltésével a család valamennyi gyermekének napirendi vázlatát megkapjuk.

Helyezze el az alábbi tevékenységeket a gyermekek oszlopában, jelölje, körülbelül mennyi időt szán ezekre a tevékenységekre. Tevékenységek:

- Ébredés
- Napközbeni alvás
- Esti lefekvés

- Reggeli
- Tízórai
- Ebéd
- Uzsonna
- Vacsora
- Szabad játéktevékenység
- Tisztálkodás
- Fürdés
- Közlekedés

Idő	Benedek	Luca	Zoli	Dávid	Krisztina	Bernadett	Kincső
-----	---------	------	------	-------	-----------	-----------	--------

Írja össze, miket kell előkészíteni a következő gondozási műveletekhez:

Kincső fürdetéséhez: _____

Az ikrek ebédeltetéséhez: _____

Luca délutáni alvásához: _____

Benedek öltözködéséhez az óvodába induláskor: _____

Kincső főétkezéséhez: _____

Az ikrek tisztálkodásához, szobatisztasági próbálkozásaihoz: _____

Az önállósodási folyamatban mit tudnak már a gyerekek a gondozás alatt elvégezni egyedül? Mire kell nagyon odafigyelnie, segítenie, hol jelentkezhet náluk az akarat érvényesítés?

Kincső: _____

Bernadett: _____

Krisztina: _____

Dávid: _____

Zoli: _____

Luca: _____

Benedek: _____

Mit gondol, miért szükséges átgondolni a 2,5 éves ikrek önállóságát egyenként?

Milyen kultúrhigiénés szokások kialakulása, rögzülése történik az adott gyermekek esetében? Gondolja át az Ön szerepét ebben a folyamatban (különösen a példa, modell szerepkört).

Az alábbi képek alapján elemezze a testvér- és kortárs kapcsolatok előnyeit. Mit rejthet a kép alapján adott cím?

Egyedül

Közös öröm

Ezt érted?

Ismered?

Felfedezés

Közösen

Segítség

De jó, hogy nagy vagy

A képek elemzésénél a következő kérdésekre keressük a válaszokat:

- Milyen a gyerekek hangulata?
- Mi a feltétele annak, hogy ezek a gyerekek ilyen elmélyülten tudnak tevékenykedni?
- Hol lehet a felnőtt?
- Melyik képen fedezhető fel a felnőttől elcsúszott mozdulat?
- Milyen előnyöket mutat a testvér-helyzet?
- Kortársak együttes tevékenysége milyen pozitív eredményeket ad?
- A gyermekek önállósága mennyire biztosított?

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Fogalmazza meg a WHO egészségdefiníciója és a minőségi gondozás összefüggését!

Handwriting practice area for the first task, featuring five horizontal lines. A large, diagonal watermark reading "MUNKANYAG" is visible across the page.

Ismertesse a család elsődlegességének jellemzőit!

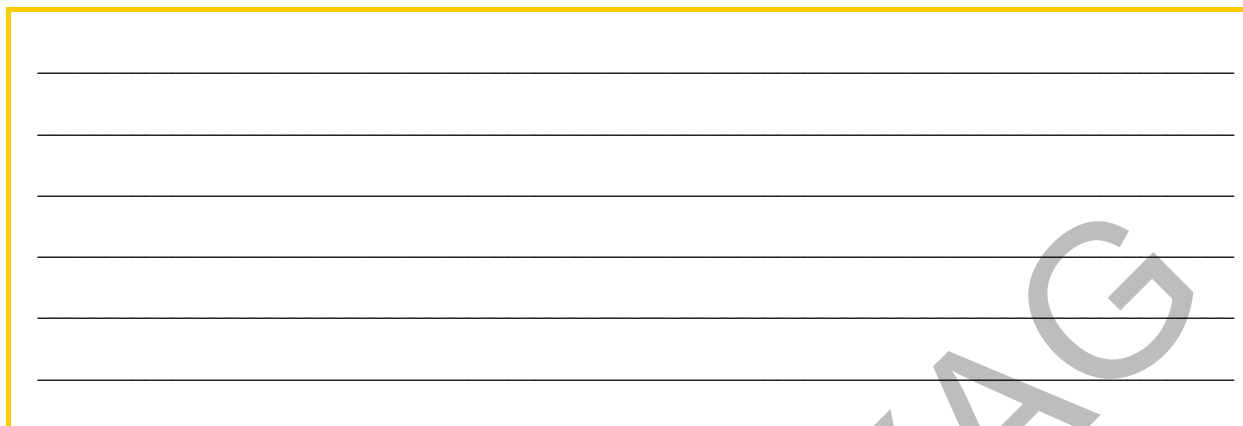
Handwriting practice area for the second task, featuring five horizontal lines. A large, diagonal watermark reading "MUNKANYAG" is visible across the page.

Sorolja fel a gondozás – nevelés alapelveit!

Handwriting practice area for the third task, featuring ten horizontal lines. A large, diagonal watermark reading "MUNKANYAG" is visible across the page.

2. feladat

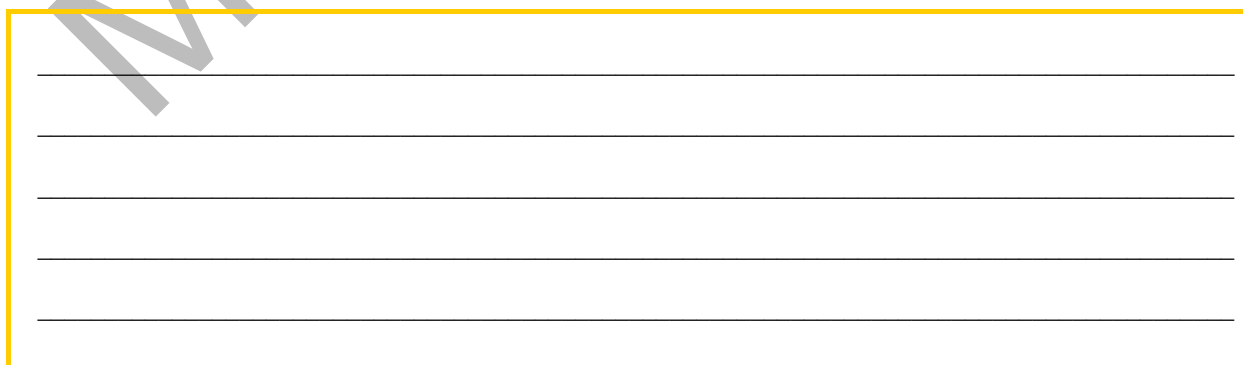
Milyen fontos ismereteket sajátít el a csecsemő és a kisgyermek a jó gondozás során?

Írja le a napirend meghatározását!

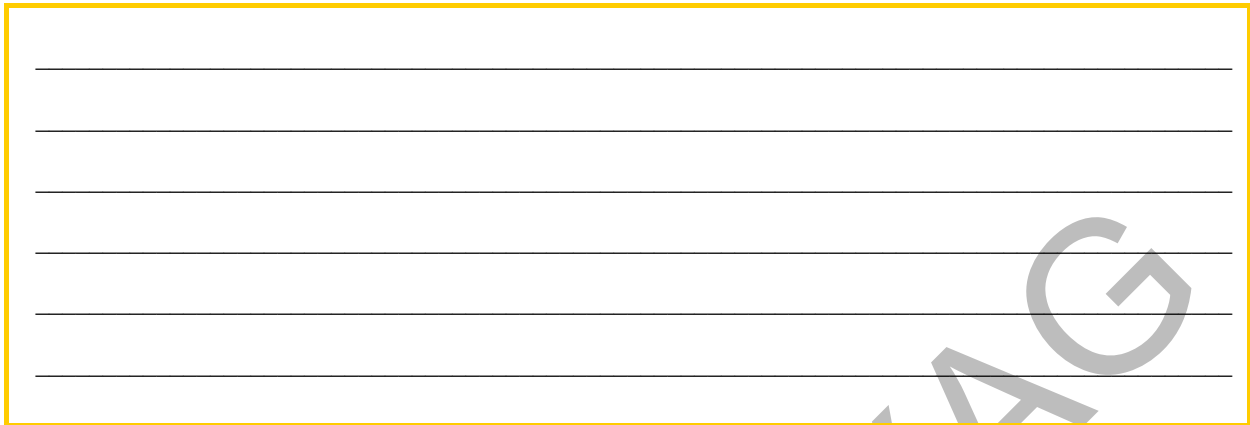

Milyen tényezők befolyásolják a napirendet?

3. feladat

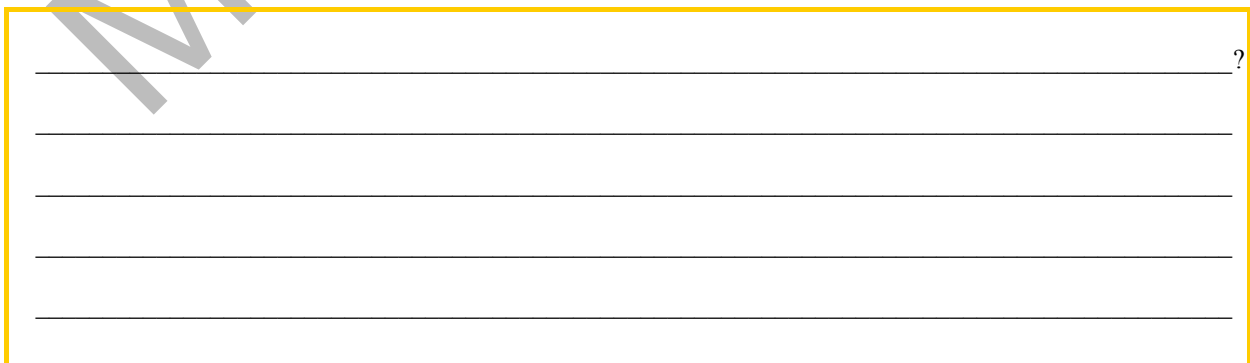
Milyen feltételek megteremtése szükséges a gyermek nyugodt alvásának biztosításához?

Mi a felnőtt feladata az alvásidő alatt?

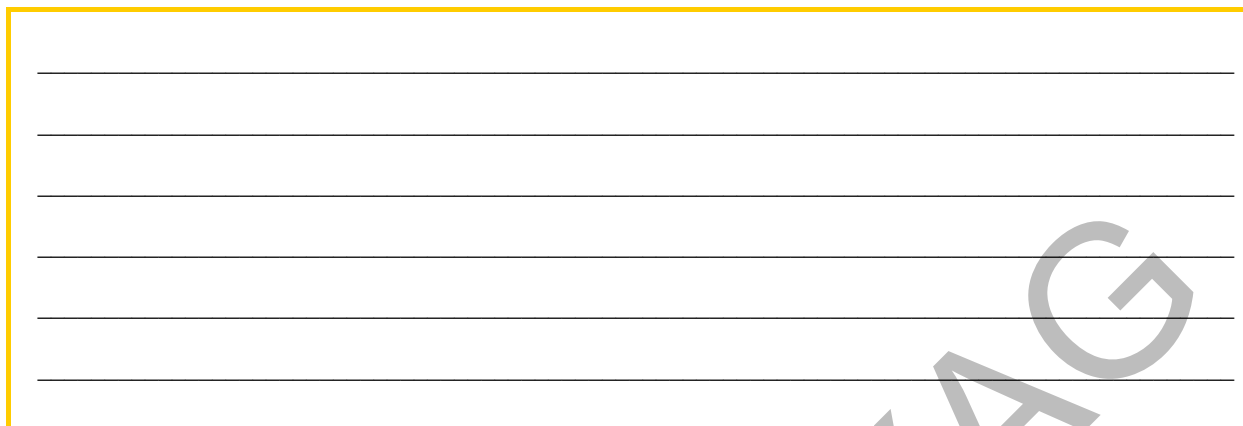

Miért fontos a gondozási műveletek precíz előkészítése?

4. feladat

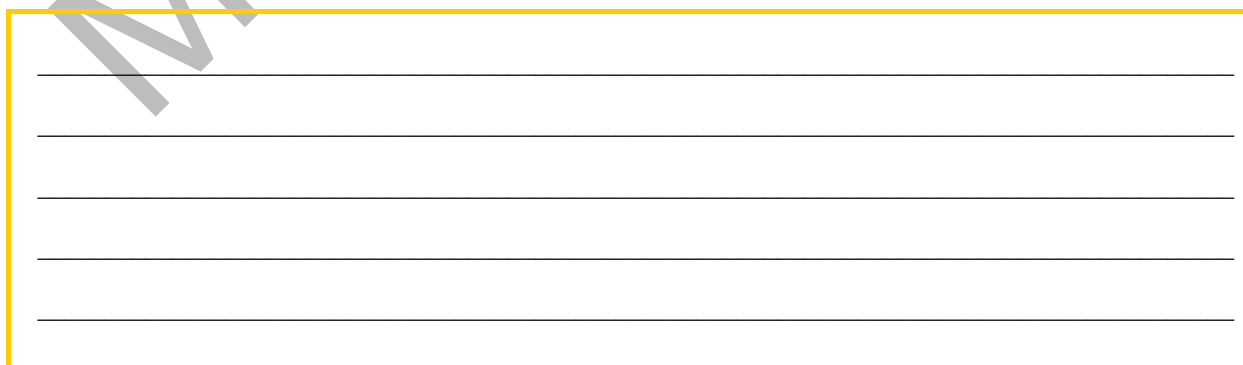
Mi a kompetencia-érzés alapja?

Írja le a szokás definícióját!

Mikor mondjuk, hogy válogatós a gyermek?

5. feladat

Egészítse ki a következő mondatokat!

Az anya–gyermek kapcsolatában először jelentkeznek konfliktusok, amikor az anya úgy érzi, hogy ő mindent megtesz gyermeke érdekében, és gyermeke mégsem, mégsem, mégsem A konfliktusok az számában, időpontjában, az időtartamában, a mennyiség területén, az étrendnél és a táplálás módjában jelentkeznek. A gyermek utasítja el a felnőtt ezeknél a konfliktusoknál.

Ismertesse az egyéni, a páros és a csoportos gondozás fogalmát, menetét!

Egészítse ki a következő mondatokat!

A testvéreknek igen sok hatásuk lehet a családi élet során, a nagyobb a kisebbeknek. A nagyobb gyermek több meg tud oldani egyedül, így több is bíznak rá a szülők. Ha ennek a elviselhető, akkor a gyermek erre a szerepre

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Az egészség nem pusztán a betegség és fogyatékoság hiánya, hanem a teljes fizikai, mentális és szociális jólét állapota. A gondozás pedig azoknak a tevékenységeknek az összessége, amelyekkel a felnőtt a csecsemő és kisgyermek szükségleteit kielégíti. Az a mód, ahogyan ez történik meghatározza a gyermek közérzetét, önmagához, anyjához, és másokhoz való viszonyát, kapcsolatát a környezetéhez, a külvilághoz.

A család elsődlegessége abban áll, hogy:

- a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre,
- érzelmi kötelékei, kapcsolatainak erőssége, hosszantartó hatása alapvető érzelmi és viselkedési modelleket vés be a személyiségbe,
- közvetítő funkciója által megvalósítja a családi (személyes) és társadalmi értékrendszerek beépítését és előkészíti arra, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalom működésében.

Gondozás - nevelés alapelvei:

- A családi nevelés elsődlegességének tisztelete
- A gyermeki személyiség tiszteletének elve
- A nevelés – gondozás egységének elve
- Az egyéni bánásmód elve
- A biztonság és stabilitás elve
- Az aktivitás és önállósodás segítségének elve
- Az egységes nevelő hatások elve

2. feladat

A jó gondozás során a gyermek megtanulja:

- Felismerni és differenciálni a szükségleteit az anya visszajelzései alapján.
- Megtanulja jelezni szükségleteit.
- Saját testének kellemes vagy kellemetlen megélését.
- A testi higiénia jelentőségét, szükségességét.
- Az önellátást.

A jól szervezett, folyamatos és rugalmas napirend a gyermekek igényeinek, szükségleteinek kielégítését, a nyugodt, folyamatos gondozás feltételeit, annak megvalósítását biztosítja, megteremtve a biztonságérzetet, a kiszámíthatóságot, az aktivitás és az önállósodás lehetőségét. A napirenden belül a gyermek igényeit úgy kell kielégíteni, hogy a gyermekek tájékozódhassanak a várható eseményekről, és kiiktatódjon a felesleges várakozási idő. A folyamatos gondozáson belül az egymást követő események (tisztálkodás, étkezés, alvás) a gyermek biztonságérzetét, jó közérzetét teremtik meg – s egyben kiiktatják a felesleges várakozási időt.

A napirendet befolyásoló tényezők:

- a gyermek életkora,
- fejlettsége,
- szükségletei,
- az évszakok,
- az időjárás.

3. feladat

A nyugodt alvás biztosításának feltételei:

- Derűs, nyugodt légkör az egész nap folyamán.
- Testi szükségletek megfelelő kielégítése.
- Levegőztetés.
- Csend, nyugalom biztosítása, ágya állandó helyen.
- Megfelelő ruházat.
- Nyugtalan gyermek megnyugtatója.
- Biztonságot sugárzó jelenlét.

A felnőtt teendője az alvásidő alatt:

- A gyermek alvásának, nyugodt pihenésének felügyelete.
- Nyugodt feltételek fenntartása.
- Gyermek alvásának megfigyelése.
- Korán ébredő gyermek számára csendes játéktevékenység biztosítása.
- Hőmérséklet ellenőrzése.

Az egész gondozási folyamat minőségét meghatározza a jól szervezett és gondos előkészítés. A felnőttnek attól a perctől kezdve, hogy felvette a csecsemőt, kisgyermeket egészen addig, amíg a gondozási művelet tart, ne legyen más gondja, mint foglalkozni a kezében levő gyermekkel. Megzavarja a gondozás menetét, az együttműködés folyamatát, ha közben eszközöket kell keresni, vagy az előkészített ruhadarabról hiányzik egy gomb, illetve ha nincs kézközelben tartalék ruházat, vagy túl meleg a főzelék, stb.

4. feladat

Az egészséges alkalmazkodás kétoldalú folyamat. A gyermekek alkalmazkodó képességüknél, képlékenységüknél fogva sok mindent megszoknak, mégsem vezet jóra az előre elképzelt merev kereteknek, időrendnek, gondozási tempónak a gyermekre kényszerítése. Ha kezdettől fogva beleszólhat abba, ami a felnőttel való együttműködés során vele történik, akkor lehetővé válik számára, hogy bízzék abban a képességében, hogy befolyásolhatja a vele történő eseményeket. Ez a kompetencia-érzés az önállósodás alapja.

A szokások nagy része megkönnyíti a mindennapi életben szükséges bonyolult viselkedést. Mindarra, amit szokásként végzünk, nem kell figyelniük, a beindítása nem igényel erőfeszítést. A szokások ismétlődés hatására alakulnak ki, az azonos módon sokszor megismételt cselekvéssorok automatizálódnak. A szokások nagyon könnyen alakulnak ki, de igen nehezen módosíthatók, szüntethetők meg.

Válogatós akkor lesz a gyermek, ha pl. az új étel bevezetésénél egy alkalommal, többfélével kínálják (nehogy éhes maradjon), vagy ha étvágytalan és erre a kedvenc ételét készíti el a mama, de akkor is, ha a szülei válogatósak. Ne adjunk az ott hagyott étel helyett mást, ha több fogás van mindenből kevesebb, csökkentett adagot kapjon. Csak a gyümölcs és tea adagját nem csökkenthetjük. Az nem válogatás, ha egy-egy fajta főzeléket nem fogad el, de az igen, ha az összes főzelékfélét mellőzi.

5. feladat

Az anya-gyermek kapcsolatában először az **étkezéseknél** jelentkeznek konfliktusok, amikor az anya úgy érzi, hogy ő mindent megtesz gyermeke **fejlődése** érdekében, és gyermeke mégsem **eszik**, mégsem **hízik**, mégsem **fejlődik**. A konfliktusok az **étkezések** számában, időpontjában, az **étkezés** időtartamában, a mennyiség területén, az étrendnél és a táplálás módjában jelentkeznek. A gyermek **autonómiáját** utasítja el a felnőtt ezeknél a konfliktusoknál.

Egyéni gondozás: egyszeri felvétellel az összetartozó gondozási műveletet elvégzi egymás után a felnőtt. A tisztázást – a személyi higiénié maximális betartásával – követi az étkezés, majd a játéktevékenység, vagy az alvás. Igen lényeges, hogy a csecsemő állandó zaklatása – kikapkodása az ágyából, játszóhelyéről – is kiiktatásra kerüljön.

A páros gondozás során: az önállósodás folyamata több időt igényel, mint a csecsemő gondozás, a felnőtt türelemmel kivárja a kezdeti próbálkozások sikerét. Ebben az időszakban a kisgyermek még nagyon sok segítséget igényelnek a felnőtt részéről. Amikor a kisgyermek már több mozzanatot önállóan elvégez a kisgyermek kettésével történik a tisztálkodás, az étkezés, de a fürdés megmarad egyéni gondozásnak a továbbiakban is. A páros gondozás során mindig annak a gyermeknek segít a felnőtt, aki éppen megakad, vagy elfáradt a próbálkozásban. A gondozási műveletek összekapcsolása itt is érvényesül.

Csoportos gondozás: amikor teljesen önállóak a gyerekek. A 3 év alatti gyermekek tisztálkodási műveleteinél továbbra is célszerű a páros gondozás megtartása, mert így elkerülhető a tumultus a fürdőszobában. A szobatisztává válás folyamatában nem célszerű az étkezés előtti WC használatra szoktatás. A kisgyermek megtanul figyelni magára, és akkor végezze el szükségét, amikor érzi hogy kell – ne akkor amikor készülődnek a reggelihez, ebédhez. Az önálló gyermekeknél a kézmosás szokását alakítsuk ki az étkezések előtt, és a fogmosás szokását az étkezések után.

A testvéreknek igen sok **pozitív** hatásuk lehet a családi élet során, a nagyobb **leutánozható minta** a kisebbeknek. A nagyobb gyermek több **feladatot** meg tud oldani egyedül, így több **felelősséget** is bízhatnak rá a szülők. Ha ennek a **mértéke** elviselhető, akkor a gyermek erre a szerepre **büszke**.

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

A bölcsődei gondozás–nevelés minimumfeltételei és a szakmai munka részletes szempontjai.

Csépe Valéria Bébi Einstein (<http://mipszi.hu/>)

Falk Judit 1985. Az egészséges csecsemő és kisgyermek fejlődése és gondozása. A "Tananyag a csecsemő és gyermekgondozói szakosító tanfolyam hallgatói részére" c. kötetben. (Szerk. Polonyi Erzsébet) 1–2

Folyamatos napirend – BOMI módszertani levél 1982

László Magda – Pikler Emmi: Az egészséges gyermek fejlődése és gondozása 3 éves korig. 2. jav. kiadás (Csecsemőgondozók és gyermekápolók tankönyve) Medicina, Bp. 1961.

Tardos Anna: Jegyzet a bölcsődei és csecsemőotthoni gondozónők számára. Egészségügyi Szakdolgozók Közp. Továbbképző Intézete, Bp. 1982.

AJÁNLOTT IRODALOM

A bölcsődei gondozás–nevelés minimumfeltételei és a szakmai munka részletes szempontjai.

Dehelán Éva–Szeredi Lili–Tardos Anna: A szokások kialakítására irányító nevelői magatartás. Óvodai Nevelés, 1974/1. 18–21.

Falk Judit 1985. Az egészséges csecsemő és kisgyermek fejlődése és gondozása. A "Tananyag a csecsemő és gyermekgondozói szakosító tanfolyam hallgatói részére" c. kötetben. (Szerk. Polonyi Erzsébet) 1–2

Folyamatos napirend – BOMI módszertani levél 1982

Gervai Judit: A korai kötődésekről. BOMINFO 1996/3.

László Magda–Pikler Emmi: Az egészséges gyermek fejlődése és gondozása 3 éves korig. 2. jav. kiadás (Csecsemőgondozók és gyermekápolók tankönyve) Medicina, Bp. 1961.

Tardos Anna: Jegyzet a bölcsődei és csecsemőotthoni gondozónők számára. Egészségügyi Szakdolgozók Közp. Továbbképző Intézete, Bp. 1982.

Vajda Zsuzsa: Embergyerek–gyerekember. (Gyermekevelési Kalauz szülőknek) Göncöl, 1991.

A(z) 1868-06 modul 016-os szakmai tankönyvi tartalomeleme
felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 761 01 0000 00 00	Csecsemő- és gyermeknevelő- gondozó
54 761 02 0010 54 01	Gyermekotthoni asszisztens
54 761 02 0010 54 02	Kisgyermekgondozó, -nevelő
54 761 02 0100 33 01	Gyermek- és ifjúsági felügyelő
54 761 02 0100 31 01	Házi időszakos gyermekgondozó
33 761 01 0000 00 00	Nevelőszülő

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
15 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.
A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató